

*Mr. Sappano*TÁJÉKOZTATÓ EGYES KÉRDÉSEKKEL KAPCSOLATBAN.

Az alábbiakban Rátkai Béla tájékoztatását közöljük a következő kérdésekkel kapcsolatban:

1. Volt-e antiszemita megnyilvánulás közvetlenül a forradalom előtt és a forradalom alatt?
2. Mennyiben érvényesült a fakultatív hitoktatás?
3. Milyen volt a magyarországi üdültetési rendszer?

.....

1. Volt-e antiszemita megnyilvánulás ?

Én sem a forradalmat megelőző években, sem a forradalom alatt antiszemita megnyilvánulást nem tapasztaltam. Kétségtelen, hogy a náci és nyilas behatás alatt Magyarországon erős antiszemita hajlamosság volt tapasztalható, főleg az ifjúság és a városi munkásság, de részben az értelmiség egy részénél is. Ennek, a fajelméleti propaganda mellett szociálpolitikai okai is voltak: főleg az, hogy a magyarországi zsidóság létszámarányán felül lényegesen nagyobb szerepet tudott magának biztosítani a gazdasági élet egyes ágaiban. Minthogy ez a tény sok esetben, különösen gazdasági válságok esetén, a munkanélküli munkásság és az elhelyezkedni nem tudó ifjúság és értelmiség és a jelentős részben zsidó gazdasági vezetők közötti ellentétekben is kifejezésre jutott, a náci propaganda ezt az ellentétet ki tudta használni és fokozni tudta.

A forradalom után lényegesen változott a helyzet társadalmi szerkezet, politikai berendezés, gazdasági és ideológiai szempontból egyaránt. Nézetem szerint, a következő tényezők hatottak abban, hogy 1945 után számavehető antiszemitizmus már nem volt Magyarországon:

a náci-nyilas korszak embertelen zsidóüldözései mély nyomot hagytak minden emberben, akiben a humánus legkisebb szikrája is élt, a zsidóság számára az üldözések és a kivándorlások következtében jelentősen lecsökkent, a gazdasági életben volt korábbi vezető szerepük megszűnt, megváltozott a magyarországi zsidóság mentalitása is: politikai hiba volt a háború előtti zsidóság nagy részénél, hogy saját védelme érde-

kében maga is tulságos zárkózott politikát folytatott, tulszott mértékben elbástyázta önmagát, mesterségesen elzárkózott. Ez a merevség a háboru után nagy mértékben feloldodott. Például, ha egy vállalatnak zsidó igazgatója, vagy főkönyvelője volt a háboru után, nem arra törekedett, hogy zsidókat, vagy maga mellé, sőt.

A háboru utáni zsidóság gazdasági vonalon elvesztett pozíciói helyébe igyekezett pártpozíciókat biztosítani magának. Az MDP-ben valóban jelentős számarányban voltak zsidók, a vezetők jó része zsidó volt. Ez azonban sem a forradalom előtt, sem a forradalom ^{alatt} nem járult hozzá ahhoz, hogy egy pártellenes hangulat zsidóellenes hangulattá változzék. Először is, a zsidóságnak csak egy része volt párttag, jelentős része részben korábbi társadalmi helyzete, részben pedig elvi állásfoglalása miatt sem volt a párt tagja, sőt maga is, ha burkolt formában is, de pártellenes volt. A pártban lévő zsidóság pedig nagyon vigyázott arra, hogy zsidóellenes hangulat, vagy különösen ilyen megnyilvánulás ne legyen, sokan közülük pedig megtagadták zsidó voltukat. A párt vallásellenes hadjárata egyaránt folyt minden vallás ellen. Sőt pl. a katolikus templomok újjáépítésére hamarabb biztosítottak állami eszközöket, mint zsinagógák restaurálására. Igen sok zsidó templomot, más célra használtak a háboru után, még közvetlenül a forradalom előtt is, így például a veszprémi zsinagógában üzletház, illetve iroda volt, a debreceneni egyik zsinagógában SztK hivatal. Természetesen ugyanest megcsinálták keresztény egyházi épületekkel: pl. a domonkos plébániából rendőrlaktanya lett, sok más budapesti rendházból a templommal együtt iskola, vagy katonai épület.

Ettől függetlenül tartani lehetett azonban attól, hogy a forradalom alatt a túlfűtött tömeghangulatban szélsőjobboldali elemek, vagy más provokátorok antiszemita tüntetésre hangolják a tömeget. Erre, személyes tapasztalatom szerint is, volt példa. Azonban nem sikerültek az e fajta törekvések, sőt a tömeg rövid idő alatt elhallgattatta az ilyen kihívásokat. Hogy az esetleg még lappangó antiszemitizmust a túlfűtött forradalmi hangulatban sem sikerült feléleszteni, ennek az előbb említetteknek kívül még két fő oka volt: 1. a magyar forradalmárok politikai érettsége, mert mindenki tudta, hogy nyugat szimpatiaja fasiszta is, a forradalom mellett nem nyerhető el, 2. a forradalom szellemi vezetői között, első sorban az Írószövetségben, szép számmal voltak zsidó írók, akik nemcsak nemzeti érzésükről, hanem erkölcsi bátorságukról is nagy-szerű példát adtak.

Honnyan érvényesült a fakultatív hitoktatás:

Elvileg a hitoktatás szabadsága biztosítva volt. Aki akarta, valóban beírathatta gyermekét hittanra. A hittan beíratások időpontját még az újság is közölte. Közvetlenül sem a gyermeknek, sem a szülőknek nem volt hátránya abból, hogy a gyermek hittanra járt. Azonban ez csak elvileg volt így. A valóság az volt, hogy a személyzeti osztályok leellenőrizték, hogy járhatja-e valaki gyermekét hittanra, vagy sem. Ha igen, ez elegendő volt arra, hogy a klerikális jelleget rásűssék valakire. Ez viszont elegendő volt arra, hogy a legközelebbi racionalizálásnál az illetőt menesszék. Természetesen nem az volt okul megadva, hogy klerikális, hanem más ok, amit könnyű volt találni, ha mást nem "az átszervezés érdekében" bocsájtották el az illetőt. Ezért azok a szülők, akik fontosabb állást töltöttek be, de a tisztviselők általában nem merték gyermekeiket hittanra iratni ezen következmények miatt. Tőlem például a minisztériumban, minden félévben megkérdezték, jár a gyermekem hittanra. Nem elég, hogy a személyzeti osztály ilyen értelemben "lekáderezte" az embert, hanem utána is jártak, hogy az illető igazat mondott-e? Főleg ez volt az oka annak, hogy a gyermekek tulnyomó többsége nem járt hittanra a forradalom előtt.

Ezen kívül, ugyancsak nem nyíltan, de belső utasítás alapján, nem vették fel felsőbb iskolába sem azokat a gyermekeket, akik hittanra jártak. Itt megint könnyű volt nem a hittanra való járást okul felhozni, hanem más ürügyet. Ez a tény is visszatartotta a szülők jelentős részét attól, hogy beírassák hittanra a gyermekeiket.

3. Milyen volt a magyarországi üdültetési rendszer?

Kétféle üdültetés volt: a SZOT üdültetési akció, melyet a szakszervezet bonyolított le és a vállalatok saját üdültetési akciója. A SzOTféle üdültetést maga a SzOT bonyolította le, a kezelésében álló üdülőkben. Ezek voltak az ország legszebb és legjobb üdülői. Az ilyen üdülőkbe beutaltak napi 8 forintot fizettek a teljes ellátásért. A többi költséget az állam utalta ki. Tehát nem szakszervezeti díjjakból fedesték, hanem erre a célra az állam külön dotációt adott a szakszervezetnek. Voltak külön kiemelt üdülők, ahol az üdültetés 65-75 forint volt. A beutalt természetesen itt is csak a 8 forintot fizette, a többit az állam térítette, de ennyi összeget fordíthatott az üdülőt fenntartó szakszervezeti tanács egy-egy vendég üdülési költségeire. Ezekben az üdülőkben rendkívül jó ellátás volt: napi négyzeri étkezés, általában délben három, este kétfogásos menü. A menü rendkívüli változatos, izletes volt és általában legalább háromféle ételben volt napi választék. A diétásoknak külön konyha volt. A kiszolgálás igen udvarias, semmiféle kényszer, pártnap, vagy hasonló nem volt. Korábban, 1952-ben például még korántsem volt ilyen szabad az üdülés, mint később. Akkor még taggyűléseket és szeminárium szerű politikai előadásokat is tartottak az üdülőkben. Ez azonban később megszűnt. Volt ugyan minden üdülőben egy u.n. kulturfelelős, akinek az volt a feladata, hogy kollektív kirándulásokat szervezzen, kezelje a könyvtárt és általában gondoskodik az üdülő vendégek szórakoztatásáról. Ezekben a kollektív megmozdulásokon azonban csak az vett részt, aki akart. Mindenki önálló program szerint is szórakozhatott. Kiemelt üdülők voltak: Gallyatető, Lillafüredi Palotaszálló és a Mátraházi üdülők. A többi üdülőben is hasonló volt a helyzet, csak alacsonyabb 35-45 forint volt megállapítva napi üdülési költségre, ennyivel tehát gyengébb volt az ellátás. De ez az összeg is igen megfelelő ellátást biztosított. A költség kerettel egyébként nem volt szabad a szakszervezetnek takarékoskodnia. A megállapított keretből ki kellett jönnie, de megtakarítást nem volt szabad elérni. A beutaló jegyeket a szakszervezeti központ a vállalatoknak név nélkül adta át és a vállalat szociális megbízottja osztotta ki a vállalati dolgozók között. Rendszerint az igazgató, párttitkár és a szakszervezet közös javaslata alapján. A szakszervezeti üdülőkbe gyermekek egyáltalán nem mehettek a szüleikkel. A gyermekek részére külön gyermek üdültetési akció volt. Családtagok mehettek ugyan, ha véletlenül az is vállalati dolgozó volt és ugyanoda

kapott beutalót. Ez azonban igen ritkán történt meg. Ezért igen sokan nem vették igénybe a szakszervezeti üdültetést, mert nem akartak családtagjaiktól különválasztva üdülni.

Az üdülőkben sokkal több volt a szellemi munkavállaló, a tisztviselő, mint a fizikai munkás. Az alkalmazottak sokkal inkább váltak el átmenetileg családjuktól az üdültetés tartamára, mint a fizikai munkások. Sok fizikai munkás azért sem vette igénybe az üdülőket, mert nem tudott úgy öltözködni és általában feszélyezetten érezte magát. Mindenesetre azért e téren is volt fejlődés, mert évről-évre egyre több fizikai dolgozó is igénybe vette a rendkívüli kedvezményes állami üdültetést.

A vállalati üdülőket a vállalatok tartották fel. Ezek többnyire önköltséges üdülők voltak, illetve részben voltak önköltségesek: az ellátást a beutalt dolgozók fizették, az üdülő fenntartási költségeit vállalati alapból fedezték. Ezekbe az üdülőkbe családtagjaikat is elvihették a dolgozó. Ezért általában szivesebben vették ezeket igénybe, bár lényegesen többet kellett fizetni. Cca 24 forint volt a családtagok és 16 forint volt a vállalati dolgozók napi térítési költsége. Ugy az ellátás, mint a kiszolgálás, az üdülők berendezése, felszerelése, kevés kivételtől eltekintve sokkal gyengébb volt, mint a szakszervezeti üdülőké.

Az üdülő jegyekkel elég sok helyütt panamáztak: magánál a szakszervezeti központban és a vállalatoknál is. Ennek megakadályozására külön társadalmi megbizottakat neveztek ki, akik az üdülő jegyek elosztását ellenőrizték.

Az említett üdülőkön kívül voltak még külön pártüdülők is. Ezekben csak vezető pártfunkcionáriusok üdültek. Ilyen volt pl. a balatonaligai, bükkszentkereszti üdülők. Ezeket a párt tartotta fenn.